

Ari Hynnen^a, Annuska Rantanen^a

Pieni ja keskisuuri urbanismi kaupunkikehittämisen voimavarana

Small and Middle-sized Urbanism as a Resource in Urban Development

Urbanisation is a strong megatrend that is usually connected to big cities. This trend easily overshadows the more subtle side of urbanisation that shapes small towns and cities. Although small-scale urban transformation is not the primary issue in research agendas, it opens up important aspects into the qualitative change of urban communities. Immigration, digitalization, and bio-economy are popular examples of the drivers for urban transformation. They will change urban life, economy, space and structures in ways we are not very well aware. It is also possible that strong urban growth triggers a counter movement with aspirations to secure, clean and quiet urban settings. Usually these kinds of qualities are sought after in smaller urban communities. For being able to create specific development principles for small and middle-sized towns and cities, we need to redefine the concept of “urbanism”. The target area of our study is the South-Ostrobothnia region in Finland and its urban development.

Keywords: urban planning, urban development, small town, small city, urbanism, urbanization, middle-sized-city

Johdanto: Kaupungistumisen nykytrendit

Kaupungistumiskeskusteluamme on viime vuosina hallinnut kaksi pääteemaa: pääkaupunkiseudun metropolikehitys ja ajatus Suomen kasvukäytävästä¹. Kasvukäytävä tarkoittaa tehokkaiden rata- ja tieyhteyksien verkottamaa vyöhykettä Helsingistä Hämeenlinnan ja Tampereen kautta Seinäjoelle. Vyöhykkeen käsite on tässä yhteydessä vertauskuvallinen, sillä kyse on todellisuudessa hyvien liikenneyhteyksien ketjuttamista keskuksista, joiden välillä voi olla kymmeniä kilometrejä metsää ja peltoa. Aluepoliittisessa puheessa ”vyöhyke” on kuitenkin käyttökelpoinen, sillä se painottaa vähähilisen joukkoliikenteen roolia yhdyskuntarakenteen selkärankana. Samalla se pyrkii luomaan myönteistä ja poliittisesti neutraalia mielikuvaa keskittyvän aluerakenteen eduista.

Nyt uusimpana vaiheena keskusteluun on noussut maaliskuussa 2019 julkaistu väestöennuste, jonka mukaan vuonna 2040 Suomessa on vain kolme kasvavaa kaupunkiseutua: Pääkaupunkiseutu, Tampere ja Turku. Keskittyminen koskee myös laajempaa aluerakennetta, sillä maakunnistakin vain kolme yltää kasvuun: Uusimaa, Pirkanmaa ja Varsinais-Suomi. (MDI 2019).

^a Tampereen yliopisto, ari.hynnen@tuni.fi

^b Tampereen yliopisto

¹ <http://suomenkasvukaytava.fi/>

Keskittymistrendin taustalla ovat makrotalouden, teknologian ja elämäntapojen muutokset. Elinkeinorakenne painottuu yhä enemmän koulutusta ja osaamista vaativiin asiantuntijatehtäviin, ja tämä kehitys suosii monipuolisia yliopistokaupunkeja. Kaupunkien kasvu synnyttää uusia työpaikkoja palvelualueille. Kehittyvä digitaalitekniikka tehostaa tuotanto- ja palvelurakennetta ja tukee kasvua.

Tällä hetkellä nousussa olevaa biotaloutta ennakoitaan yhdeksi mahdolliseksi talouden dynamoksi, mutta sen vaikutuksia kaupungistumiskehitykseen on vielä vaikea arvioida. Joka tapauksessa tutkijoiden hahmotelmassa biotalous laajasti ymmärrettyä tarjoo kiinnostavia mahdollisuuksia myös kaupunkikehittäjille, erityisesti ajatellen urbaania energian ja ruoan tuotantoa. Saman tyyppistä keskustelua käydään tällä hetkellä kiertotalouden tulevaisuudennäkymistä. (Ellen MacArthur Foundation 2017a; 2017b).

Kaupungistumiskeskustelumme painottuu kasvuun ja suuriin kaupunkeihin. Kasvun kääntöpuoli näkyy pienemmissä kaupungeissa ja yhdyskunnissa. Niissä keskustelua käydään elinvoiman käsitteen ympärillä. Tärkeä kysymys kuuluu, millaisilla toimilla työpaikat ja asukkaat saadaan säilymään, jotta verotulot riittävät palveluiden ja elinympäristöjen laadun ylläpitämiseen ja kehittämiseen? Suuremmissa kaupungeissa urbaani vetovoima mielletään elinkeinopolitiikan olennaiseksi osaksi, mutta pienempiä kaupunkeja ei Suomessa yleensä pidetä urbaaneina paikkoina. Millaisilla edellytyksillä pienet ja keskisuuret kaupungit voisivat nyt ja lähitulevaisuudessa kehittää omiin lähtökohhtiinsa perustuvaa urbanismia? Kiinnostavaksi asetelman tekee toimijoiden, yritysten ja kansalaisten kasvanut rooli tilan ja palvelujen tuotannossa keskitetyn ohjauksen ja suunnittelun rinnalla (esim. Wallin 2015; Mäenpää & Faehnle 2016). Kaupungistumisen edetessä tarvitsemme selvästi urbanismin käsitteellistä laajentamista, sekä siihen liittyen monimuotoisempia kehittämistyökaluja. Nostamme seuraavassa esiin joitain tulkintoja, jotka ovat tuulettaneet käsityksiä kaupungeista, ja ehdotamme kehittämisstrategioiden lähtökohdaksi resilienssiteoriaan perustuvia lähestymistapoja. Tapaustutkimuksena esittelemme pieniä ja keskisuuria kaupunkeja Etelä-Pohjanmaalta.

Avarampi urbanismi

Sosiologi Pasi Mäenpää osoittaa artikkelissaan ”Avara urbanismi”, kuinka Suomessa kaupunkimaisuus nähdään ulkomaisten tyyppiesimerkkien valossa. Vertailukohtat haetaan Manner-Euroopasta, Amerikasta tai Kaukoidästä. ”Oikeat kaupungit” ovat aina jossakin toisaalla, meillä Suomessa ehtaa urbanismia kohtaa vain satunnaisesti. Tarkemmin katsottaessa kuitenkin paljastuu, että olemme läpeensä urbaaneja. Hyvänä esimerkkinä toimii 1950-60 luvulta lähtien massailmiöksi noussut kesämökkeily, jonka alkuperä on 1800-luvun kaupunkien herrasväen maaseutuhuviloissa. Yhtä hyvin kuin nostalgisesta kaipuusta luontoon ja maalle, siinä on kyse nimenomaan kaupunkilaisesta toiminnasta. Kaupunkimaiset ympäristömmekin voidaan ymmärtää ”oikeasti” urbaaneiksi, jos luutuneista käsityksistä luovutaan, ja lähtökohdaksi otetaan niiden autenttiset ominaisuudet. Mäenpään mukaan käsityksemme kaupungista voisi olla monipuolisempaa ja avarampaa, se voisi tunnustaa ja tunnistaa monenlaiset kaupungit. (Mäenpää 2008).

Avaran urbanismin ajatus lanseerattiin suomalaisen keskusteluun metropoliseudun kontekstissa. Sen yhteydessä ei ole puhuttu maaseudun pikkukaupungeista. Joka tapauksessa Mäenpää esittelee erilaisia urbaaneja käsittävän kolmiosaisen typologian, joka lähtee ydinkaupungista ja päättyy välikaupungin kautta seutukaupunkiin. Mäenpään tutkimuksessa seutukaupungit ovat monikeskuksisen metropoliseudun pienempiä keskuksia, joita kehitetään pikkukaupunkimaisina yhdyskuntina. Avaraa urbanismia voisi edelleen avartaa käsittämään myös maamme muut pikkukaupungit, joille onkin vakiintumassa juuri tuo seutukaupungin² nimike. Mäenpään tärkeä huomio on kuitenkin se, että suomalainen pikkukaupunkiurbanismi voi olla omista lähtökohdistaan kaupunkilaista siinä kuin suurkaupunkiurbanismikin.

Nimitys välikaupunki on peräisin saksalaisesta kaupunkitutkimuksesta, johon Darmstadtin yliopiston professori Thomas Sieverts toi käsitteen ”Zwischenstadt” kuvaamaan yhä

² Seutukaupungin määritelmä, ks. <https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/yhdyskunnat-ja-ymparisto/yhdyskunnat-ja-maankaytto/kaupunkipolitiikka/seutukaupungit-ja-seutukaupunkiverkosto>

laajentuvien, monikeskuksisten kaupunkiseutujen välialueita. Koska näitä alueita ei mielletty urbaaneiksi, niitä ei myöskään otettu aktiivisen kaupunkisuunnittelun kohteiksi. Sievertsin ja kumppaneiden tavoitteena oli tunnistaa, tunnustaa ja nimetä infrastruktuureista, eri luontotyypeistä ja toiminnallisista korttelialueista koostuvat, arkikatsannossa epämääräiset välialueet omaksi yhdyskuntatyyppikseen. Niille voitaisiin luoda omia suunnittelustrategioita, joiden lähtökohtana olisivat alueille tyypilliset ominaisuudet. ”Zwischenstadt” voidaan siis nähdä avaran urbanismin tapaan välineenä laajentaa urbanismin käsitettä. (Sieverts 2003). Kaupunkitutkijoiden keskusteluissa elää muitakin 1990-luvun käsitteitä, joilla on pyritty kuvaamaan perinteisen urbaanisuuden ylittävää rakennetun ympäristön muutosta, esimerkiksi ”epäpaikat” (Auge 1995) ja ”maisemaurbanismi” (Waldheim 2006, 35–53).

Rakennettu ympäristö ja alueet ovat aina olleet muutostilassa. Kokemäenjokilaakson aluesuunnitelmassa vuodelta 1943 jo Alvar Aalto tunnisti ja ennakoiti uuden yhdyskuntatyyppin syntymisen, vaikkei hän sitä vielä nimennytäkään. Suunnitelman selityksessä hän mainitsi, että ”[–] on ilmeisesti syntymässä aivan uusi, laaja, kaupunkikäsitettä korkeampi yhdyskuntaporras, jonka muodostaa laajalle levinnyt teollisen, agraarisen, liikenneteknillisen ja sivistyksellisen toiminnan yhdistelmä...” (Aalto 1943, 10). Vasta kymmeniä vuosia myöhemmin, 1990-luvun alusta lähtien, keskusteluun on noussut sellaisia termejä kuin ”seutuistuminen” (Vartiainen 1988), ”Zwischenstadt” (Sieverts 1997) ja ”verkostokaupunki” (esim. Oswald & Baccini 2003).

Vaikka eri aikakausiin sijoittuvissa yhdyskuntien muutoksissa on erityyppisiä taustatekijöitä ja lopputulemia, tarinan opetus on siinä, että uusi urbaani on ensin tunnistettava ja tunnustettava, ennen kuin sitä voidaan alkaa menestyksellisesti kehittää ja suunnitella. Pasi Mäenpään (2008, 30–31) käsitteenmäärittelyä soveltaen urbaanilla viitataan joihinkin todellisuuden ominaisuuksiin, kun taas urbanismi viittaa ymmärryksemme urbaanista. Hieman kärjistäen voidaan sanoa, että tuon ymmärryksen kehittyminen on laadukkaan kaupunkisuunnittelun edellytys.

Kutistuvien kaupunkien ilmiö on hyvä esimerkki siitä, miten yhdyskuntarakenteen muutoksen aiheuttamissa ongelmissa on päästy ratkaisujen tielle vasta urbanismin uudelleenmäärittelyn kautta. Vallitseva ymmärryksemme kaupungeista perustuu kasvun ideologiaan. Se heijastuu kaupunkeihin nimenomaan määrällisenä uudistumisena. Kun kasvun lähteet ehtyvät, elinvoiman eväät joudutaan hakemaan aivan toisesta suunnasta: laadullisesta uudistumisesta. Tämä johtaa parhaimmillaan paikallisen urbanismin uudelleen arviointiin. Se edellyttää, että tilanne on yhteisesti todettu ja tunnustettu.

Suorastaan ikoniseen asemaan nousseita kutistuvia kaupunkia ovat Yhdysvaltojen Detroit ja jo aiemmin mainitut itäisen Saksan kaupungit. Detroitin autoteollisuus oli ollut vuosikymmeniä vaikeuksissa, kun kaupunki ajautui konkurssiin vuonna 2013. Silloin kaupungin palvelut olivat jo osittain romahtaneet ja laajat kaupunkialueet kiinteistöineen muuttuneet ”urbaaniksi kesannoksi” (Oswald & Baccini 2003, 93). Viimeisen 60 vuoden kuluessa kaupungin väestöstä oli muuttanut pois 60 prosenttia. Viimeisen kymmenen vuoden aikana väestö väheni neljänneksellä. (Neill 2016)

Nyt Detroit rakentaa tulevaisuuttaan strategialla, joka ei enää perustu kasvun oletukseen, vaan supistuneeseen väestöön ja resursseihin. Tavoitteena on mittava kaupunki uudistus, jossa urbaani laatu on määritelty uudestaan. Esimerkkinä tästä voi mainita maisemastrategian, johon kuuluu vapautuneiden maa-alueiden osoittaminen varsin laajamittaiseen kaupunkiviljelyyn. Detroit Future City 2012 -strategiaa on kuitenkin kritikoitu poliittisesti taitamattomaksi etnisen ja sosiaalisen segregaaation vuoksi. Nähtäväksi jää, missä laajuudessa kunnianhimoiset tavoitteet lopulta toteutuvat. (Neill 2016)

Myös itäisessä Saksassa esiteltiin kunnianhimoisia ”pieneksi kasvamisen” strategioita. Ne saivat laajaa näkyvyyttä IBA2010³ -näyttelyssä, jonka otsikkona oli ”Less is Future, 19 Cities – 19 Themes”. Vuoden 2010 näyttely järjestettiin Saksan itäosassa sijaitsevassa Saksi-Anhaltin osavaltiossa. Näyttelyyn osallistui 19 erikokoista taantuvaa kaupunkia, joille kaikille oli laadittu niiden omista vahvuuksista kumpuavat strategiat väestökadon, vajaakäyttöisen infrastruktuurin ja maankäytön sekä tyhjenevien asuntoalueiden ongelmien ratkaisemiseksi. Näyttelyn luonteen vuoksi strategiat keskittyivät fyysiseen kaupunkikehittämiseen, mutta taustalla oli luonnollisesti myös työttömyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä ehkäiseviä toimia.

³ IBA = Internationale Bauausstellung on saksalainen arkkitehtuurinäyttely, jossa esitellään uusien sosiaalisten, kulttuuristen ja ekologisten ideoiden sovelluksia kaupunkirakentamisessa.

Aiheemme kannalta kiinnostavaa on kuitenkin se, miten urbanismia tulkittiin eri kaupungeissa uudelleen. Kehittämisteemoihin kuului teollisuudelta ja asumiselta vapautuneen maankäytön osoittamista kaupunkilaisten omaehtoista toimintaa kannustaviin käyttötarkoituksiin, tai kuten Dessaun tapauksessa, kaupunkirakennetta maisemallis-toiminnallisesti ehyttäviin vihervyöhykkeisiin. Wittenbergissä palautettiin entisen yliopistokaupungin brändiä vahvistamalla kaupungin koulutus- ja kulttuuri-instituutioiden verkostoa kaupunkirakenteessa ja -ympäristössä ”kaupunki kampuksena”-hengessä. Köthenissä on ollut homeopaattiseen lääketieteeseen liittyvää toimintaa jo 1820-luvulta lähtien, ja tälle jatkumolle rakennettiin myös tulevaisuuden strategia. Koulutuksen ja konferenssien lisäksi homeopatiasta ammenettiin kaupungin kehittämiseen – tai tässä tapauksessa parantamiseen – syvempiä periaatteita. Viittaus homeopatiaan voi kuulostaa kaukaa haetulta, mutta sen periaate, ”systeminen itsensäätely”, taas hyvinkin ajanmukaiselta nykyisen kaupunkisuunnittelun yhteydessä. (Less is Future 2010, 563–731).

Citta Slow -liike on kutistumisen tematiikan ohella hyvin tunnettu yritys laajentaa urbanismin käsitettä. Citta Slow antaa arvoa nimenomaan pikkukaupungeille ja niiden erityislaadulle suurkaupunkien vaihtoehtona. Hitaaseen kaupunkiin liitetään usein luonnonläheisyys, viihtyisyys, lähiruoka sekä asukkaiden huolenpito omasta ympäristöstään. Citta Slow -liike on myös verkosto, johon kaupungit voivat päästä jäseniksi, jos ne sitoutuvat 52:n kriteerin täyttämiseen. (Knox & Meyer 2009) Suomalaisista kaupungeista verkostoon kuuluu Kristiinankaupunki. Hitaus yhdistyy päättäjien mielissä helposti taantumiseen, joten sen soveltamista käytännön elinkeinopolitiikassa saatetaan pitää riskialttiina. Samasta syystä suomalaiset pikkukaupungit eivät ole mieltyneet ”pikku”-etuliitteeseen. Sen sijaan ne ovat perustaneet Seutukaupunkiverkoston, jonka toimintaa koordinoi Suomen Kuntaliitto.

Seutukaupunkien ylärajaksi on eurooppalaisen mallin mukaan määritelty 50 000 asukasta. Mutta vieläkin pienemmillä, alle 5000 asukkaan keskuksilla on tarvetta oman urbanisminsa määrittelyyn, jos ymmärrämme urbanismin avarasti. Elävät kaupunkikeskustat ry ja Suomen maakuntaliitot käynnistivät vuonna 2013 PIKE-kampanjan pienten keskusten kehittämiseksi. Avainsana oli tässäkin yhteydessä elinvoima. Sen yhtenä osatekijänä nähdään fyysisen ympäristön laatu. (Elävät Kaupunkikeskustat ry 2016).

Muuttuvat yhdyskunnat ja niiden suunnittelu

Kutistuvien kaupunkien elinvoimaisuuden strategioissa nousee esiin keinoja, jotka kohdistuvat enemmän verkostomaisten toimintaprosessien ohjailuun kuin kaupunkitilojen ja paikkojen muotoiluun. Mutta kuinka suunnitellaan sellaista urbaania, joka ei vastaa totunnaisia normatiivisia käsityksiämme formaalista kaupungista, ja jota voitaisiin kuvata enemmän jatkuvana prosessina kuin staattisena paikkana? Verkostokaupunkiluentojen myötä hahmottuu suunnittelun fokuksen vähittäinen siirtyminen perinteisen fyysisen kaupungin muodonannosta maantieteellisesti laajempien alueidenvälisen vuorovaikutusprosessien hallinnan kysymyksiin (Sieverts 2003; Ylä-Anttila 2010). Yhteyksien avaaminen, uudet käyttötavat ja teknologiat voivat paljastaa paikallisiin tekijöihin kätkeytyvät potentiaalit. Kehitysprosessit eivät ole kuitenkaan lineaarisia.

Alueiden toiminnallinen dynamiikka, toimijoiden erilaiset strategiat, toiminnan aikajänteet ja keskinäiset riippuvuussuhteet, tekevät urbaanista järjestelmästä vaikeasti ennustettavan. Paikallisten muutosten vaikutukset järjestelmän muihin osiin ja kokonaisuuteen ovat väistämättömiä mutta arvaamattomia (Rantanen & Joutsiniemi 2016), minkä lisäksi monet globaalit muutostekijät, kuten ilmastonmuutos, lisäävät epävarmuutta tulevaisuuden suunnasta ja siitä, miten suunnittelulla tulisi ongelmiin puuttua.

Aluesuunnittelussa yhdeksi yhdyskuntien kestävyuden keskeiseksi mittariksi on noussut resilienssi eli tutummin muutosjoustavuus. Käsite tarkoittaa yksinkertaistettuna minkä tahansa järjestelmän, esimerkiksi yhdyskunnan kykyä toipua häiriöistä ja mukautua väistämättömään muutokseen uudelleenjärjestymällä ja oppimalla. Carl Folke (2010) kumppaneineen määrittelee resilienssin ”systemin kapasiteetiksi sisäistä häiriötä ja järjestyä uudelleen säilyttäen samalla olennaisen rakenteen, identiteetin sekä toiminnot ja takaisinkytkennät”. Mukautuminen muutokseen täytyy tapahtua järjestelmän tasolla, toisin sanoen systeemin tulee pystyä

sisäistämään muutoksen dynamiikka ja muuntumaan yhdessä ympäristönsä kanssa (Wardekker *ym.* 2010). Resilienssin käsitteeseen sisältyy yleensä myönteinen suhtautuminen muutokseen, eli tässä tapauksessa muutoksen näkeminen alueiden elinvoimaisuuden edellytyksenä. Tämän tunnistaminen vaatii uutta asennoitumista suunnitteluun, väistämättömän muutoksen ottamista suunnittelun lähtökohdaksi, päämääräksi ja voimavaraksi.

Yhdyskuntien tila ei ole pelkästään suunnittelun tulosta, vaan niissä näkyy monenlaisten itseohjautuvien prosessien vaikutus. Kompleksisuusteoreettisesta kaupunkitutkimuksesta tutuilla käsitteillä systeemisyyden, itseorganisoidumisen ja emergenssi hahmotetaan alueiden muutoksia toimijoiden vuorovaikutuksesta syntyvinä ilmiöinä (DeRoo & Silva 2010; DeRoo *ym.* 2012; Rauws 2015). Tässä yhteydessä suunnittelu näyttyy yhtenä, toki vaikutusvaltaisena toimijatasona monien muiden, spontaanien toimijaprosessien rinnalla alueiden kehityksen ohjaamisessa. Suunnittelun oikean suuntainen kohdentaminen on tärkeää, sillä sen avulla voidaan edistää – tai haitata – käynnissä tai kehkeytymässä olevia suotuisiakin kehityskulkuja. Keskeistä on tunnistaa alueiden toiminnalliseen ja tilalliseen uudelleenjärjestymiseen vaikuttavat kriittiset tekijät ja mekanismit.

Suunnittelu on joko (reaktiivista) muutokseen vastaamista tai halutun vaikutuksen (proaktiivista) edistämistä. Itseorganisoiduvissa uudistusprosesseissa keskeistä on pyrkiä arvioimaan paikallisten muutosten yhteisvaikutuksia koko järjestelmään. Jotta alue pystyy reagoimaan muutoksiin joustavasti, sillä on oltava toimivat yhteydet muihin alueisiin ja sen on oltava monimuotoinen. Lisäksi sen osien väliset suhteet määrittävät toiminnallisuutta. Tarkemmin sanoen resilienssille kriittisiä yhdyskuntien ominaisuuksia ovat 1) alueiden väliset yhteydet, jotka indikoivat erilaisten tekijöiden ja toimijoiden keskinäistä saavutettavuutta ja siten uusien vuorovaikutussuhteiden syntyä, 2) toiminnallisen-tilallisen monimuotoisuus, joka indikoi muunneltavuutta, vaihtoehtoisia toimintatapoja ja kasautumisen mahdollisuuksia, sekä 3) systeemin keskinäiset suhteet (osien ja kokonaisuuden suhde), joka indikoi muun muassa toiminnan kumuloitumisen potentiaaleja ja muuntautumiskykyä. (Rantanen & Joutsiniemi 2016)

Resilienssi suunnittelustrategiana tarkoittaa, että hyväksytään jatkuvan muutoksen ja uusien laadullisten ominaisuuksien syntyminen (emergenssi), hyödynnetään sitä uudistumisen lähteenä sekä kestävien tavoitteiden, kuten esimerkiksi resurssitehokkuuden saavuttamiseksi. Pitkälle viety ja yksityiskohtainen suunnitelma ei juurikaan jousta muutoksia kohdatessaan. Siksi aluesuunnittelun ihanteeksi sopii pikemmin hieman karkeampi, epätarkempi mutta samalla muutosjoustavampi suunnittelustrategia. Tällaista lähestymistapaa voidaan kutsua myös robustiksi suunnitteluotteeksi. Robustisuus vertautuu osin resilienssiin. Sillä tarkoitetaan järjestelmien kykyä mukauttaa käyttäytymisensä yllättäviin tilanteisiin, häiriöihin ja virheisiin (tarkemmin esim. Pavard *ym.* 2008). Järjestelmän toimintakyky säilyy käyttötapojen muutoksesta, muuntelusta ja moninaisuudesta huolimatta. Muuntelun on pysyttävä sellaisissa rajoissa, että järjestelmän identiteetti ei vaarannu (Kärholm *ym.* 2012).

Keskeistä on, että asetetaan kehitykselle laadullisia tavoitteita, mutta ei sidota niitä mihinkään määrättyyn lopputilanteeseen, muotoon tai toteutustapaan. Arvioidaan jatkuvasti kehitystä suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja kokonaisuuteen tarvittavia korjausliikkeitä tehden ja vaihteittain etenemällä.

Jos toimijoiden monimuotoisuus hyväksytään, emergenssistä voi tulla suunnittelun voimavara. Se edellyttää kuitenkin toimijoiden vuorovaikutuksen perusteellista tuntemista – vaikkakin paradoksaalisesti lopputulema ei ole ennustettavissa. Esimerkiksi paikkojen erityiset ominaisuudet syntyvät useiden erilaisten, eriaikaisten ja erimittakaavaisten prosessien yhteisvaikutuksesta, polkuriippuvasti ja usein yllätyksellisesti (vrt. Caniggia & Maffei 2001; Marston *ym.* 2005; Marshall 2009). Havaitut ominaisuudet ovat enemmän kuin vaikuttavat tekijät yhdessä, eivätkä ne ole palautettavissa mihinkään yksittäiseen tekijään. Keskeinen kysymys on, mitkä tekijät yhdessä voivat synnyttää ja tuottaa tavoitellun muutoksen ympäristössä keskitetystä ohjauksesta *huolimatta* (ks. Rauws 2015). Systeemisyyttä hyödyntämällä saavutetaan synergiaetuja ja 'monitoimintaisuutta' (Jokinen *ym.* 2017) useiden yhtäaikaisten tekijöiden 'toisinsa kietoutumisen' ja mukautumisen myötä. Toiminnot hyödyttävät toisiaan ja muodostavat itseään vahvistavan järjestelmän, joka on enemmän kuin osiensa summa. Erillisstrategioiden sijaan strategioita pyritään nivomaan yhteen tukemaan toisiaan.

Vaikka resilienssiteoriaa on kehitetty jo pitkään ja sitä on sovellettu myös suunnitteluteoriaan (mm. Wilkinson 2011), sitä ei olla toistaiseksi kyetty riittävästi operationalisoimaan käytännön suunnittelutyössä. Kun puhutaan jatkuvasti muuttuvien alueiden ja kaupunkien suunnittelusta, teorian on suuntauduttava myös tulevaisuuteen.

Etelä-Pohjanmaan yhdyskuntakehitys – trendit ja tulevaisuuskuvat

Suomessa on neljä maakuntaa, joiden kaupunkialueilla asuu alle 50 prosenttia maakunnan väestöstä. Ne ovat Etelä-Savo, Kainuu, Pohjois-Karjala ja Etelä-Pohjanmaa. (Tilastokeskus 2018, 178) Seinäjoki kuuluu 63 000 asukkaallaan keskikokoisten kaupunkien sarjaan, mutta verrattuna esimerkiksi naapurimaakunnan samankokoiseen Vaasaan, Seinäjoki on ilmeeltään ja ilmapiiriltään huomattavasti pikkukaupunkimaisempi. Hallintoalueen väkiluvusta ei aina voi päätellä kaupunkimaisuuden määrää ja laatua. Seinäjoen tapauksessa asukasmäärää ovat kasvattaneet 2000-luvun kuntaliitokset Nurmon, Peräseinäjoen ja Ylistaron kanssa.

Pikkukaupunkimaisuutta selittää myös historia. Keskustaajama alkoi kasvaa 1800–1900-lukujen vaihteessa, kun Seinäjoesta tuli rautateiden risteyspaikka. Haapamäen kautta kulkeva Tampere–Vaasa-rata valmistui 1883 ja yhteys Kokkolaan 1885. Kristiinankaupungin rata avattiin 1913. Entistä vahvempi kytkentä Suomen liikenne- ja kaupunkiverkkoon tapahtui 1970-luvun alussa, kun Tampereelta rakennettiin suora ratayhteys Seinäjoelle. (Alanen 1970, 388-420; Kyttä & Takalo 1977, 131-145) Kaupungin kasvu on perustunut, ja perustuu tälläkin hetkellä, hyviin liikenneyhteyksiin. Seinäjoki on yksi maamme harvoista kasvukaupungeista, ja siihen tarvitaan toki muutakin kuin hyvä logistinen sijainti.

Muut kasvukaupunkimme ovat elinkeinorakenteeltaan monipuolisia yliopistokaupunkeja, mutta Seinäjoella ei omaa yliopistoa ole, vaikka tällaistaikin 1950-70-luvuilla yritettiin (Eilola 2010, 9, 56-58, 62-65). Lopulta yliopisto perustettiin Vaasaan. Seinäjoella on kuitenkin vireä yliopistokeskus, jossa toimii noin 20 eri alojen professorien johtamaa tutkimusyksikköä videstä yliopistosta (Riukulehto *ym.* 2009). Osaamisperustaisella taloudella on tärkeä rooli paikallisessa kaupunkikehittämisessä.

Etelä-Pohjanmaa on ollut kautta historian vahvaa metsä- ja maatalousseutua, ja yliopistokeskuksen, yritysten ja hallinnon yhteisin ponnistuksin tästä lähtökohdasta on kehitetty erityisesti elintarviketeollisuutta ja ruokajärjestelmiä aina alkutuotantoteknologiasta logistiikkaan ja molekyyliogastronomiaan saakka. Maakunta on ollut jo pitkään tunnettu Suomen ”Ruokaprovinssina”, ja nyt biotalouden aikakaudella rinnalle on noussut termi Agrobiotalouden piilaakso (Etelä-Pohjanmaan liitto 2016). Työ- ja elinkeinoministeriön taannoin käynnistämässä INKA-ohjelmassa (Innovatiiviset kaupungit) Seinäjoki haki vauhtia tästä lähtökohdasta myös kaupunkikehittämiseen, ja nimesi oman strategiaehdotuksensa otsikolla ”Green Creative Garden” (Seinäjoen kaupunkistrategia 2013). INKA-ohjelma ajettiin alas nopeasti, mutta Seinäjoella strategian perussisällöt jatkavat omaa elämäänsä: elintarviketeollisuus ja ruokajärjestelmät ovat seudun aitoja vahvuuksia.

Maakunnassa on kymmenen kaupunkimaista keskusta, jotka ovat selvästi Seinäjokea pienempiä. Suurimmat niistä sijaitsevat Seinäjoen kautta Kauhavalta Kauhajoelle kulkevalla vyöhykkeellä, joka muodostaa maakunnan aluerakenteen rungon. Maakuntakeskuksen ohella kasvavia keskuksia ovat Lapua (14 494 asukasta) ja Ilmajoki (12 205 asukasta) (Etelä-Pohjanmaan liitto 2018). Urbaanilta ilmeeltään nämä kymmenen keskusta vaihtelevat suuresti. Esimerkiksi Lapua on taajamarakenteeltaan suhteellisen tiivis ja palvelutasoltaan pikkukaupunkimainen, kun taas vaikkapa Teuva ja Kuortane ovat pienen kokonsa ansiosta kirkonkylämäisiä. Muita pikkukaupunkimaisia, mutta hitaasti taantuvia keskuksia ovat muun muassa Alajärvi, Alavus, Kauhava, Kauhajoki, Kurikka ja Ähtäri.

Kaupunkikehityksen tulevaisuudennäkymiä pohdittiin tulevaisuustyöpajassa Etelä-Pohjanmaalla vuoden 2016 alkupuoliskolla. Työpajan tavoitteena oli tuottaa vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia maakunnan aluerakenteen mallintamiseksi. Rakennemallia tarvitaan maakuntakaavan päivitystyössä. Tulevaisuuskuvat toteutettiin Seinäjoen yliopistokeskuksen asiantuntijatyönä, johon osallistui joukko tutkimusryhmien johtajia. Työn tilaaja oli maakuntaliitto. (Kurikka *ym.* 2016).

Hankkeen tuloksena esitettiin neljä erilaista tulevaisuuskuva, joissa luonnehdittiin toisistaan poikkeavia näkymiä myös maakunnan kaupunkikehitykselle. Kuvat nimettiin keskeisten muutostekijöiden mukaan: Teknologia muuttaa arjen, Tehokkuus ennen kaikkea, Julkinen sektori kehittäjänä ja Yhteisöjen Etelä-Pohjanmaa. (Emt.)

Kun aluerakenteen muutoksen avaintekijä on teknologia, tarjoutuu mahdollisuus höllentää asumisen, työn ja palvelujen maantieteellistä keskinäisriippuvuutta. Näiden toimintojen muodostama kolmio luo klassisen mallin mukaan suhteellisen hallitsevat puitteet arkielämällemme. Kehittyvän digitaalitekniikan ansiosta yhä useammat työtehtävät voidaan suorittaa missä tahansa tehokkaan ICT-infrastruktuurin piirissä. Päivittäinen työmatkaliikkuminen vähenee, mutta tavaraliikenne kasvaa verkkokaupan yleistyessä. Uuden kuljetustekniikan ratkaisuja ovat esimerkiksi robottiautot ja minihelikopterit. Osa valmistavasta tuotannosta ja kaupasta kuitenkin säilyy ja keskittyy entisestään maakunnan suurempiin kaupunkeihin. Yhtäältä paikat menettävät merkitystään arjen paikkasidosten hellittäessä. Toisaalta hakeudutaan omaleimaisiin, subjektiivisia identiteettejä tukeviin paikkoihin. Asuminen keskittyy suuriin ”älykkäisiin” kaupunkeihin, mutta samalla helpottuu myös sijoittuminen puhtaisiin, hiljaisiin ja luonnonläheisiin maaseutuympäristöihin. Monet valitsevat molemmat; monipaikkainen elämäntapa lisääntyy. (Emt.)

Toisessa tulevaisuuskuvaassa tarve toimintojen tehostamiseen kasvaa, kun luonnonresurssit niukenevat. Raaka-aineiden hinnannousu aiheuttaa kustannuspaineita, joihin vastataan suuruuden ekonomialla. Maakunnan aluerakenteessa tämä näkyy voimakkaana keskittymisenä. Rataverkkoa pidetään yllä vain pääradan osalta, samoin tieverkon keskeisiä osia priorisoidaan. Kaupunkimaiset toiminnot ja asuminen keskittyvät Seinäjoelle, sekä Kauhava–Kauhajoki-akselille. Maaseudulle syntyy tehokkaan, suurimittakaavaisen alkutuotannon alueita. Asuinympäristöjen kysyntä jakautuu voimakkaasti: kooltaan kasvavasta ja urbaanimmasta Seinäjoesta kehitty houkutteleva asuinpaikka, mutta samaan aikaan epävarma maailmantilanne ja luonnon kestävyyskriisi nostavat puhtauden, turvallisuuden ja hiljaisuuden arvostusta asuinpaikan valinnassa. Tämä näkyy kaupunkien läheisen maaseudun ja elinvoimaisten kylien suosiona. Saavutettavuudeltaan heikompi maaseutu jää vapaa-ajan asujien käyttöön. (Emt.)

Kolmannen tulevaisuuskuvaan avaintekijä on julkisen sektorin reformi. Pitkään jatkuva hitaan talouskasvun aika koettelee julkista taloutta, mutta julkiset instituutiot on kuitenkin koettu tärkeäksi säilyttää niitä uudistamalla. Koulutukseen halutaan panostaa, sillä tuotannon säilyminen maakunnassa edellyttää tuotantoautomaation ja muiden vastaavien alojen erityisosaamista. Sosiaalista polarisaatiota ehkäistään muun muassa perustulolla. Uusinvestoinnit sijoittuvat keskuksiin, joihin on hyvät liikenneyhteydet. Vaikka maakuntakeskus Seinäjoki kasvaa ja vahvistuu, myös elinvoimaisimmat pikkukaupungit säilyvät vetovoimaisina. Tämä johtuu osaltaan siitä, että digitalisaatio edesauttaa palvelurakenteen hajasijoittumista ja uusien palveluinnovaatioiden syntymistä. Maakunta ja kunnat löytävät toisensa, jolloin maankäytön suunnittelu keskittyy maakuntahallintoon. Sen intressinä on kehittää maakunnan yhdyskuntia tasaisemmin, mutta kuitenkin julkisen ja paikallistalouden todellisuuden huomioon ottaen. (Emt.)

Myös neljännen tulevaisuuskuvaan lähtökohtana on hidastunut talouskasvu. Perinteisten valtiolähtöisten instituutioiden rinnalle toiminnan organisoijiksi nousevat entistä vahvemmat yhteisöt. Nämä ottavat vastuulleen osan palveluista, myös osa talouden verkostoista paikallistuu, ja jakamistalouden toimintamallit vahvistuvat. Start-up- ja pk-yritysten rooli vahvistuu. Osa biotaloudesta toimii paikalliselta pohjalta esimerkiksi kumppanuusmaataloutena, kaupunkiviljelynä ja energian lähiverkkoina. Biotalous nousee edellyttää luonnonvarojen hyvää saavutettavuutta ja tieverkon kohtuullisen hyvää kuntoa koko maakunnan alueella. Julkinen liikenne ei toimi kovin laajasti. Työmatkaliikennettä on runsaasti koko maakunnan alueella, mutta se hoidetaan yhteisomisteisilla kulkuneuvoilla, jotka käyvät lähellä tuotetulla bio- ja sähköenergialla. Paikallisuuden korostuminen luo edellytyksiä asumiselle erikokoisissa yhdyskunnissa, jotka ovat kuitenkin hyvin saavutettavissa. Yleinen yhteisöllisyys vahvistuu ja yhdyskunnat tulevat elävämmiksi paikallisen tapahtumatuotannon ja pienimuotoisen toimeliaisuuden lisääntyessä. (Emt.)

Kuten huomaamme, tulevaisuuskuvat sisältävät aineksia uudenlaisen urbanismin,

mutta myös nykykehityksen suoraviivaiseen vahvistumiseen. Todennäköisesti uudet digitaali- ja liikenneteknologiat sekä ihmisten muuttuvista arvomaailmoista kumpuavat talouden muodot muokkaavat kaupunkielämää, -ympäristöä ja -rakennetta. On myös mahdollista, että erikokoisiin yhdyskuntiin kohdistuvat arvostukset muuttuvat, vaikka näköpiirissä ei olekaan muuttoliikkeen täyskäännöstä suurista kaupungeista pieniin keskuksiin. Kiinnostava, ihmisten valinnan mahdollisuuksia lisäävä näköala on sellainen, jossa monenlaiset urbanismit voivat toteutua maakunnassa yhtä aikaa. Tämä edellyttää, että teknologian, talouden ja muuttuvien elämäntapojen tarjoamat mahdollisuudet kyetään tulkitsemaan ja hyödyntämään paikallisesti yhdistämällä ne käsillä oleviin resursseihin.

Tarkastelemme Etelä-Pohjanmaan mahdollisuuksia kahden esimerkkikaupungin, Alavuden ja Seinäjoen, avulla. Kolmanneksi pohdimme eteläpohjalaisen identiteetin rakentumista maakunnan perusresurssin varaan ”Ruokaprovinsiksi” tilanteessa, jossa agrobiotalouskin on jo saamassa urbaaneja muotoja.

Alavus - Pikkukaupunkiurbanismin mahdollisuus

Alavus edustaa 12 000 asukkaallaan selvästi pikkukaupunkiluokkaa. Kaupunkia ympäröivä seutu elää maataloudesta, mutta eteläpohjalaiseen tapaan kaupunkiin on asettunut runsaasti myös elinvoimaisia yrityksiä. Pikainenkin vilkaisu Alavuden historiaan antaa viitteitä voimista, jotka ovat muokanneet paikallista yhdyskuntarakennetta. Alavuden kasvun mahdollisti 1600-luvun lopulla rakennettu Ruovesi–Uusikaarlepyy-maantie. Kirkonkylän liikennesijainti parani entisestään, kun Haapamäki–Seinäjoki-rata valmistui vuonna 1883. Ratalinja vedettiin kuitenkin harmillisesti kolme–neljä kilometriä taajaman pohjoispuolelta. Asemanseutu vei kasvuvoimaa kirkonkylältä. Tämä kaksijakoisuus hallitsee vieläkin jonkin verran Alavuden yhdyskuntarakennetta, vaikka vuonna 1971 Pohjanmaan rataliikenne keskittyi uudelle Tampere–Seinäjoki-radalle. (Jämsén & Kojonen 1991.)

Uudempi yhdyskuntarakenteeseen vaikuttanut tekijä on ollut Töysän kunnassa sijainneen Tuurin kyläkaupan kehitys mittavaksi kauppakeskukseksi 1980-luvulta alkaen. ”Kyläkauppa” on myös merkittävä matkailukohde. Se sijaitsee vain seitsemän kilometrin päässä Alavuden keskustasta. Tämä on luonnollisesti vaikuttanut kaupan palvelurakenteen kehitykseen Alavudella. Uusi vaihe alkoi vuoden 2013 alussa, kun Töysän kunta liittyi Alavuden kaupunkiin. Kaupunkikeskustan luonteva laajentumissuunta on nyt Töysä ja Tuurin kylä, jonne parannetaan muun muassa kevyen liikenteen yhteyksiä.

Liikenteen ja kaupan muutokset heijastuvat dramaattisesti yhdyskuntarakenteeseen. Ilmiö on universaali, mutta seuraukset näkyvät selvästi juuri Alavudella. Yksityisautoilun ylivalta on pirstonnut kirkonkylämäistä pienipiirteistä taajamarakennetta leveiden väylien ja laajojen pysäköintikenttien muodossa. Tiet ja rantarakentaminen ovat katkaisseet keskustan visuaalisen ja osin toiminnallisenkin yhteyden viehättävään järvenrantamaisemaan. Suunnittelua on tehty voimakkaasti autoilun ehdoilla. Kevyen liikenteen verkosto on jäänyt epämääräiseksi, eikä torille ole löytynyt toimivaa, luonnollista sijaintia. Tyypillisestihän markkinapaikat ovat syntyneet kauppareittien risteysiin, paikallisesti tai alueellisesti helpoimmin saavutettaviin kohtiin. Ilman ihmisvirtojen luonnollista kohtaamista torista ei tule koskaan toimivaa, siksi suunnittelija – tai hallinto – ei voi päättää mielivaltaisesti torin sijaintia.

Kaupungin johto havahtui 2010-luvulla vaikeuksiin, jotka ilmenivät kaupunkikeskustan yritysten kannattavuusongelmina, liikenneongelmina sekä autoistumisen aiheuttamina viihtyvyysongelmina. Keskustan kehittämiseksi se tilasi ideasuunnitelman Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtuurin laitokselta opinnäytteenä. Työn kantavana ideana on keskustan julkisen tilan palauttaminen ihmisille. Siinä muodostetaan tilasarja keskeiseltä – nykyään autojen parkoitusalueena toimivalta – aukiolta järven rantaan. Ratkaisussa puretaan kaupungintalo, jossa sisäilmaongelmien vuoksi jouduttaisiin joka tapauksessa kalliisiin korjaustöihin. Tilasarjan uusia, pieniä aukioita kehitetään uusilla asunnoilla ja liiketiloilla. Julkisten alueiden suunnitteluun kiinnitetään yksityiskohtaista huomiota. (Hynynen 2015; Heikkinen 2016.)

Suunnitelman tavoitteena oli luoda viihtyisiä ja vetovoimainen ihmisten ja monipuolisten kaupunkitoimintojen tiivis keskittymä, joka houkuttelisi elinvoimallaan ja arkkitehtonisella

laadullaan Tuurin kauppakeskukseen suuntaavia matkajia. Muodostuva tilasarja avaa näkyviä keskustasta järven rantaan. Ranta-alueesta suunniteltiin ilmeeltään korkeatasoinen, monenlaista toimintaa mahdollistava virkistysalue, joka osaltaan houkuttelisi matkajia pysähtymään. Tämä edellyttää rannan tuntumassa olevan yhdyskadun muuttamista puistoalueeksi. Suhteellisen vilkas keskustakatu on suunnitelmassa tarkoitus muuttaa hidaskaduksi.

Suunnitelmassa kaupungin elinvoimaongelmia pyritään ratkaisemaan puhtaasti arkkitehti- ja yhdyskuntasuunnittelun keinoin – hyvin tietoisena fyysisen suunnittelun rajallisista mahdollisuuksista. Suunnitelma hyödyntää paikalliseen kaupunkirakenteeseen ja luonnonresursseihin sisältyvät mahdollisuudet ja luo olemassa olevan tilanteen pohjalta uuden pikkukaupunkiurbanismin tulkinnan. Se ei kopioi aiheita historiasta, vaan tukeutuu oman aikansa muutokieleen ja ymmärrykseen urbaanista. Olennaista suunnitelmassa on myös se, että malleja ei haeta suurkaupungeista, vaan tunnustetaan pikkukaupungille ominainen mittakaava ja ilmapiiri.

Fyysisyydessään suunnitelma on myös ajaton, sillä tarkasti mietittyyn perusrakenteeseen voi asettua monenlaista kaupunkielämää ja yrittämistä. Kaupunkirakenne ja -tilat tarjoavat neutraalin taustan ihmisten ja toimintojen luontevalle keskittymiselle ja kohtaamisille sekä näiden yhteydelle luonnonresursseihin, järveen ja rantamaisemiin. Viime kädessä kaupungin urbanismin luovat siellä asuvat, asioivat ja työskentelevät ihmiset, jotka toiminnallaan tuottavat – ja mielessään kokevat – urbaania laatua.

Purkamisineen ja lisärakentamisineen suunnitelmaa voi pitää melko radikaalina Alavuden kokoiseen kaupunkiin. Se on kuitenkin laadittu vaiheittain toteutettavaksi hyvinkin pitkällä aikajänteellä. Rakentaminen on tarkoitus aloittaa järven ranta-alueelta, jonka myönteisten muutosten ennakoidaan levittävän kehittämistähtoa laajemmalle ja vähentävän muutosvastarintaa.

Seinäjoki - Pieni suuri maakuntakeskus

Kunnianhimoinen kasvukaupunki Seinäjoki haluaa kehittää paitsi elinkeinojaan myös urbaania ilmettään. Keskustan asukasmäärä on pieni, se ei kykene ylläpitämään laadukkaita, kaupungilta odotettavia palveluja. Lisäksi pienten asuntojen kysyntä on kasvussa omakotitalojen kustannuksella. Kaupungin suunnittelijat ovat laatineet strategioita keskusta-asumisen lisäämiseksi, mikä puolestaan mahdollistaisi palvelutason nousun.

Keskeisessä roolissa on asemanseudun noin 20 hehtaarin alue, jonka kaavamuutos mahdollistaisi kokonaan uuden kaupunginosan lisäämisen ydinkeskustaan. Samalla ratkaisi ratapihan aiheuttama esteongelma: liikekeskustaa ja Pohjan kaupunginosaa erottaa kilometrin pituinen ja 200 metriä leveä, läpipääsemätön liikennealue. Menossa on myös ydinkeskustan uudistamishanke, jossa olemassa olevan kaupunkirakenteen tehokkuutta kasvatetaan. Tavoitteena on kokoluokkaa suuremman kaupungin ilme. (Seinäjoen kaupunki 2013; 2014.)

Tätä kirjoitettaessa ydinkeskustan osana olevan Keskustorin rakennustyöt ovat jo loppusuoralla. Torin ympäristön maksimikerroslukua on korotettu viidestä yhdeksään, torin alle on rakennettu pysäköintilaitos, ja itse torialue on vapautettu liikenteeltä muille toiminnoille, jotka voivat noudattaa vuodenaikojen kiertoa. Kyseessä on siis samantapainen taktiikka kuin Alavudella, mutta mittakaava on suurempi.

Seinäjoen keskusta on rakentunut varsin käytännönläheisin perustein. Voimakas autoistuminen ja kaupan tarpeet ovat sanelleet keskustan kehittämistä, ja eri vuosikymmenten kaupunkisuunnitteluperiaatteet ovat olleet joustavia. Yhtenä synnä joustavuuteen on ollut uudistuksia rajoittavan historiallisen rakenteen puuttuminen. Vanha puukaupunki on saanut antaa tilaa leveämmille kaduille ja tehokkaammille kortteleille ilman suurempaa vastustusta. Keskustassa on myös joitain arvokohteita, kuten Alvar Aallon suunnittelema Suojeluskuntatalo sekä hallinto- ja kulttuurikeskus, mutta näilläkään ei ole ollut rajoittavia vaikutuksia. Jälkimmäinen on kansainvälisesti tunnettu arvokohde, mutta se sijaitsee keskustan ydinalueen ulkopuolella. (Hirvonen 2015.)

Seinäjoen kehittyminen kaupunkiksi on edellyttänyt urbanismin uudelleentulkintaa aiemminkin, jopa rohkeammin kuin tällä hetkellä. Kun Seinäjoesta tuli kaupunki vuonna 1960,

allettiin 15 000 asukkaan pienessä yhdyskunnassa toteuttaa maailmankuulun arkkitehdin hallinto- ja kulttuurikeskusta, jonka viimeinen osa valmistui 1987, Aallon kuoleman jälkeen. 1960-luvulla rakennushanke oli kaupungin kokoon ja talouteen nähden erittäin kunnianhimoinen, ja sen suureellisuutta vielä korosti tunnetun suunnittelijan sädekehä. Kaiken kaikkiaan hanke ilmaisi Seinäjoen pyrkimystä kasvuun ja suurempien kaupunkien joukkoon.

Ydinkeskustan uudistamista mittavampi kaupunkiudistuskohde on asemanseudun kehittämishanke. Osaamisvetoinen kehittäminen läpäisee Seinäjoen kaupunkistrategian (Seinäjoen kaupunki 2013), ja erityisen hyvin se konkretisoituu niissä tavoitteissa, joita kaupunki asettaa asemanseudulle. Asemanseudusta halutaan muodostaa uusi fyysinen osaamisympäristö Framin (muun muassa Yliopistokeskus ja SeAMK), Itikanmäen kaupunginosan (Foodwest ja Rytmikorjaamo) ja Sairaalanmäen (Mediwest) rinnalle. Erotuksena näihin kolmeen asemanseutua kehitetään elimellisenä osana kaupunkikeskustaa (Hynynen & Kolehmainen 2016).

Koska kaupunki omistaa vain pienen osan asemanseudun maapohjasta, pidettiin tärkeänä sitouttaa tavoitteisiin VR, Liikennevirasto, Posti, Senaatti-kiinteistöt ja muut maanomistajat sekä keskeiset kehittäjät. Kaupunki haluaa, että asemanseudun suunnitelma toteutuu kokonaisuutena, ei pienissä paloissa. Kaupungin mahdollisuudet investoida alueeseen ovat kuitenkin rajalliset. Viime kädessä aluekokonaisuuden toteutuminen on kiinni kiinteistönomistajien tahdosta.

Toteutettava alue muodostaa keskeisen osan Seinäjoen kaupunkikeskustasta ja julkisesta tilasta. Tästä syystä kaupunki käynnisti Tekesin rahoitustuella osallistavan työpajojen sarjan, SmartStation-hankkeen (Hynynen & Kolehmainen 2016).

Alusta alkaen pohdinta keskittyi muun muassa asemanseudun elinkeino- ja innovaatiopoliittiseen rooliin. Seinäjoen pääsy mukaan kansalliseen INKA-ohjelmaan vahvisti edelleen asemanseudun merkitystä ”Ruokaprovinssin” näyteikkunana maailmalle. Hankkeen työpajoissa puhuttiin pääkonttoreista ja kaupungin uuden julkisivun merkityksestä niin asukkaille, kävijöille kuin ohikulkijoillekin. Tosin pääkonttoreita ei välttämättä nähty yksittäisille yrityksille pyhitettyinä rakennuksina, vaan pikemminkin osina monitoimisia hybridirakennuksia. Näin keskusteluissa ennakoitiin talouden ja tuotannon muutosten edellyttämää joustavampaa rakentamista.

Työpajoissa samaan nippuun Ruokaprovinssin kanssa liitettiin Seinäjoen toinen vahvuus. Kaupunki tunnetaan rytmimusiikista ja suurista yleisötapahtumista: Tangomarkkinoista, Provinssista ja Vauhtiajoista. Katsottiin että asemanseutu on liikenteellisenä solmukohtana otollinen paikka myös joillekin tapahtumakaupungin toimintoille, kuten hotellimajoitukselle, esiintymislavoille ja näyttelytoiminnalle.

Seinäjoki on verkottunut tavalla, joka vastaa niin sanottua nelois kierreajattelua. Sen mukaan julkisen sektorin, yliopistojen ja yritysten lisäksi innovaatiotoimintaan osallistuvat myös käyttäjät eli kansalaiset (Kolehmainen *ym.* 2015). Verkottuminen tarkoittaa samalla sitä, että Framin ja Itikanmäen osajien emoyliopistot ja -yritykset sekä asuinpaikat sijaitsevat pääosin muualla, niin myös tapahtumien kymmentuhapäiset yleisöt. Näille ihmisvirroille asemanseutu on tuttu liikenteen solmukohta. Tätä keskeistä roolia ei nykyään käytetä hyväksi. Asemanseutu toimii vain siirtymätilana suhteellisen kolkossa ja takapihamaisessa miljöössään. Työpajakeskusteluissa aluetta visioitiin erilaisten urbaanien nopeuksien kohtaupaikkana. Katsottiin, että ”flow” ja ”slow” voisivat limittyä toisiinsa, elävöittää aluetta ja antaa sille urbaania luonnetta. Ihmisvirrat ja leppoisa ajanvietto taitavasti sekoitettuna loisivat alustan monille palveluille. Ne tukevat neljää toimintoa – matkustamista, vapaa-aikaa, asumista ja työtä. Kaikki nämä kaipaavat myös uutta sisältöä. Visioinnissa nousi esiin rautatiematkailun elämyksellisyys: asemanseuduista voisi kehittyä kiinnostavia matkakohteita tapahtumiseen ja palveluineen. Alueen vapaa-ajan toiminnot palvelisivat niin kaukomatkaajia kuin lähiseudunkin asukkaita. Ruokapaikat voisivat parhaimmillaan toimia ”Ruokaprovinssin” näyteikkunoina. Pysyvä asuminen pitäisi alueen elävänä kaikkina vuorokauden ja vuoden aikoina, mutta tämä edellyttää varsin heterogeenistä asukasrakennetta. Asumismahdollisuuksien on siis oltava monipuolisia niin tiloiltaan, hinnaltaan kuin hallintamuodoltaankin. Toiminnallinen sekoittaminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta uneliaan keskustalähion syntymiseltä vältytään.

Työtä ja työelämää luonnehti keskusteluissa ennen kaikkea muutos. Tilojen ja infrastruktuurin tulisi vastata joustavasti ja yleispätevästi näihin muutoksiin. Nähtiin mahdollisuuksia jopa pienimuotoiseen tuotantoon, joka sijaitsisi samoissa rakennuksissa toimistotyön kanssa. Myös

erilaiset hub-tyyppiset järjestelyt tulisi mahdollistaa, samoin asunto- ja toimistohotellit, jotka loisivat puitteita eri paikoissa tapahtuvalle mobiilille työlle ja osaamisintensiiiviselle työskentelylle. Toimintojen sekoittaminen, monipuolisuus, tilojen joustavuus ja monipuoliset kytkennät sekä kaupungin sisällä, että sieltä ulospäin nousivat jatkosuunnittelun avainsanoiksi.

Tavoitteita vahvistamaan järjestettiin suunnittelukilpailu. Seinäjoen asemanseutu hyväksyttiin kansainväliseen Europan13 -arkkitehtikilpailuun yhtenä Suomen kohteena. Kilpailun tulokset julkistettiin 2015 loppuvuodesta. Aika näyttää, missä laajuudessa voittaneen työn ideoita pystytään viemään alueen suunnitelmiin ja toteutukseen. Europan13 on osallistujamäärältään maailman suurin arkkitehtikilpailu, ja pelkästään hakeutumalla siihen Seinäjoki osoitti jälleen kokoluokkaansa suurempaa kunnianhimoa.

Jos alueelle asetetut tavoitteet alkavat toteutua, ne synnyttävät Seinäjoelle uuden urbaanin kerroksen, jossa paikallisuus kytketään yhä tiiviimmin Suomen kasvukäytävään. Pitkä toteuttamisaika on asemanseudulle sekä uhka että mahdollisuus. Hankkeen pitäisi edetä koko ajan, jotta sijoittajien ja rakennuttajien kiinnostus säilyy. Samalla pitää löytää riittävän avoin toteuttamistapa, jotta muuttuvat tavoitteet ja uudet teknologiat ovat jatkuvasti sovellettavissa alueelle. Suunnittelun on kyettävä elämään ja joustamaan tilanteiden mukaan, mutta samalla tarjoamaan luotettava ja ennakoitava alusta sijoituksille, sekä pitämään alueen kehittämisvisio kirkaana.

Ruokaprovinssi uuden urbanismin lähteenä

Kolmanneksi tarkastelemme, mitä urbanismi voi tarkoittaa perinteisessä ruokamaakunnassa. Ajatus voi aluksi tuntua kaukaa haetulta, sillä Etelä-Pohjanmaan määrittelemisen ”Ruokaprovinssiksi” vie mietteet helposti maaseudulle. Monet ajankohtaiset ilmiöt liittyvät kuitenkin juuri ruoan ja kaupungin suhteeseen. Toistaiseksi on vaikeaa arvioida, kuinka pysyviä ilmiöitä ovat esimerkiksi kaupunkiviljely, pop-up -ravintolat, ravintolapäivät, lähiruoka ja vaihtoehtoiset ruokaverkostot. Detroitin tapauksessa kaupunkiviljelyllä oli tärkeä sija uudessa kehittämisstrategiassa. Kaikki nämä ilmiöt ovat saaneet alkunsa virallisen kaupunkisuunnittelun ulkopuolelta.

Ruoan ja kaupungin tiivis yhteys on kiistan tosiasia ja yhtä vanhaa perua kuin kaupungitkin. Ruokahuolto on olennainen osa kaupunkien perusinfrastruktuuria siinä kuin kadut ja vesijohdotkin. (Parham 2015) Ruokajärjestelmät voidaan jakaa neljään ryhmään, jotka ovat alkutuotanto, logistiikka, tarjonta ja kulutus sekä jäte ja muu materiaali kierto. Tavallisen kaupunkilaisen arkea lähinnä on tarjonnan ja kulutuksen järjestelmä, joka myös aktiivisesti näkyy kaupunkirakenteessa, -tilassa ja -ympäristössä vaikkapa päivittäistavarakaupan verkostona, myymälöinä, ravintoloina ja kahviloina. Sillä on myös kaupunkirakennetta muokkaava ja kaupunkia elävöittävä vaikutus.

Luvun alussa mainitut uudet ilmiöt hämmentävät jonkin verran totunnaista ruokajärjestelmien asetelmaa, jossa tavallisella kaupunkilaisella on melko perinteinen ja myös yksipuolinen kuluttajan rooli. Esimerkiksi kaupunkiviljely, joka on Suomessakin tulossa jopa kaupunkien keskustoihin, nostaa kuluttajat entistä aktiivisemmaksi ruokatoimijaksi. Samanlainen vaikutus on kansalaisten omaehtoisilla ruokaverkostoilla. Ruoan alkuperän ja puhtauden merkitys kasvaa sitä mukaa, kun kaupan rakenteet keskittyvät ja kilpailulainsäädäntö pyrkii häivyttämään elintarvikkeiden alkuperämerkintöjä. Aktiivisen ruokatoimijuuden vahvistuminen on monitahoinen ilmiö, johon kuuluu paljon muitakin, kuten pyrkimystä yhteisöllisyyteen, ehkä jossain määrin myös omavaraisuuteen ja pienituloisilla parempaan kulujen hallintaan. Ruokaan liittyvät tarpeemme eivät ole pelkästään ravitsemuksellisia. Ruokaan liitetään paljon kulttuurisia merkityksiä ja odotuksia.

Hyvä osoitus urbaanin elämyksellisyyden kaipuusta ovat yhä suosittumaksi tulleet pop-up-ravintolat ja ravintolapäivät. Kaupunkilaiset haluavat löytää uusia näkökulmia omaan kaupunkiinsa. Ruokailutapahtuma 300 metriä pitkässä pöydässä Helsingin Esplanadilla tai sadan metrin korkeudessa nosturin lavalla tarjoavat elämyksiä. Ilmiön taustalla voidaan nähdä syvempiäkin tarpeita. Kaupunkitilamme dominoi kaupunkilaisia siinä mielessä, että se on kaikista suunnittelun osallistumisprosesseista huolimatta talouden ja hallinnon prosessin tuottamaa. Asukkailla on tarve raivata kaupunkitilaan omia alueita ja paikkoja, toisin sanoen ottaa haltuun

dominoivaa kaupunkitilaa (Lefebvre 1991). Yksi keino tähän on käyttää tilaa ”väärin”, eli rikkoa järjestelmän tuottaman tilan logiikkaa. Tästä on kyse kaupunkiviljelyssä ja lähiruokaketjuissa: haetaan vaihtoehtoja kaupan tarjoamalle kuluttajaroolille tarjonnan passiivisina vastaanottajina.

Aktiivinen ruokatoimijuus muuttaa suhdettamme kaupunkitilaan ja tuottaa uudenlaista urbanismia. Kyseessä ei kuitenkaan tarvitse olla pelkästään ruohonjuuritason toiminta. Virallinen suunnittelujärjestelmä voi tunnistettuaan uuden urbanismin idut ymmärtää uuden ruokatoimijuudenkin kaupungin kehittämisen voimavaraksi. Käytännössä tällainen yhteisevoluutiivinen toiminta voisi tarkoittaa aktiivista ruokaroolia tukevaa suunnittelua. (Parham 2015; 2016)

Esimerkkejä löytyy maailmalta. Ranskan Montpellierin Agriparc (Hasnaoui Amri 2018) haakee urbaanin ja ruraalin liittymäpinnasta uudenlaisia aineksia ja identiteettiä kaupungin ulkokehän suunnitteluun. Asuminen ja muut kaupunkimaiset toiminnot limittyvät pienimuotoiseen viljelyyn luoden mahdollisuuksia vapaa-ajan viettoon, maatila- ja viinimatkailuun, koulutukseen ja tutkimukseen sekä luonnollisesti aktiiviseen ruokatoimijuuteen. Syntyvä yhdyskuntatyyppejä luo uudenlaista urbanismia, joka on yhdistelmä tuotannollista maaseutua sekä kaupunkimaisen tehokasta maankäyttöä ja toiminnallista tiheyttä. Ilman tietoista strategiaa vaihtumisvyöhyke jää helposti epämääräiseksi ja passiiviseksi. Strategian edellytyksenä on kuitenkin uuden yhdyskuntatyyppien tunnistaminen ja tunnustaminen. Tunnustaminen viittaa siihen, että tyyppille on kyettävä hahmottelemaan yhteinen ”mentaalinen maantiede” (Healey 2007), eli yhteisesti ymmärretyt ominaisuudet ja suunnitteluperiaatteet poliittista prosessia varten.

Australian Melbourne on laatinut oman ruokastrategiansa. Sen kärkiteemoja ovat ravinnon terveellisyys ja puhtaus sekä ympäristön kestävyys, mutta myös ruoan elämyksellisyys ja mahdollisuus kaupunkielämän elävöittämiseen. Melbournen yliopistossa on kehitetty ruokajärjestelmiin perustuvan kaupunkisuunnittelun periaatteita. Ohjeiston nimenä on Food-sensitive planning and urban design (Donovan *ym.* 2011).

Vastaavat sovellukset ovat toteuttamiskelpoisia Etelä-Pohjanmaalla ja Seinäjoen seudulla. Ruokajärjestelmät ja aktiivinen ruokatoimijuus voisivat toimia urbanismin lähteenä. Pieni mittakaava ja maaseudun läheisyys mahdollistaisivat kaupungin reuna-alueiden suunnittelun Agriparc-periaatteella. Seinäjoki, jonka nopea kasvu alkaa jo tuottaa epämääräistä vaihtumisvyöhykettä, voisi kartoittaa alueita, joissa pienimuotoinen viljely ja kotieläinten kasvatus yhdistyisivät urbaaniin toimintaan ja kevyen liikenteen verkostoihin. Väljästi rakennetussa kaupungissa tämän tyyppisiä alueita ja tontteja voidaan suunnitella myös keskeemmälle yhdyskuntarakennetulle. Ehkäpä Seinäjoen tavoittelemaa kansallista kaupunkipuistohankettakin voitaisiin miettiä uudelleen tältä pohjalta.

Toistaiseksi Ruokaprovinssi ei ole juurtunut maakunnan kaupunkielämään läheskään siinä määrin kuin ponteva nimi antaisi olettaa. Jos hanketta aletaan tosimeissä päivittää Agrobiotalouden piilaaksoksi, ruoka ja sen järjestelmät kannattaa ottaa samassa yhteydessä kaupunkisuunnittelun osaksi. Urbanismia ei voi tuoda ulkopuolelta. Luonteva kaupunki ja kaupunkilaisuus syntyvät siitä, että seudulle ominainen kulttuuri hyväksytään kehittämisen ja suunnittelun voimavaraksi.

Eteläpohjalaiset kaupunkistrategiat ja robusti suunnittelu

Eteläpohjalaiset esimerkkimme urbanismin uusista tulkinnoista kertovat kaupunkien muutosjoustavuudesta, pyrkimyksestä uudistua ja luovia muutoksissa.

Toimijoiden näkökulmasta ennakoitavuus ja joustavuus pitäisi toteutua yhtä aikaa. Robusti suunnitteluote voi tarkoittaa silloin sitä, että joistakin laatutavoitteista ja reunaehdoista pidetään kiinni, mutta vaihtelu ja muuntelu sallitaan esimerkiksi toteutustavan suhteen. Alueiden suunnittelussa robustisuus voi tarkoittaa esimerkiksi mittakaavatasot ylittäviä strategioita, alueiden ja paikkojen monitoimintoisuutta ja moninaisuuden hyödyntämistä sekä joustavaa sääntelyä. Rakennetussa lähiympäristössä toteutustason robusteja ratkaisuja voivat olla toimijoiden kesken jaetut tilat tai monikäyttöiset, hybridit rakennukset.

Alavuden tapaustutkimuksessa pikkukaupungille ominainen mittakaava ja ilmapiiri nostettiin suunnittelun keskiöön. Paikalliset identiteettitekijät muodostavat toimijaprosessien

rajat ja alkuehdot, jotka suunnittelun avulla tehtiin näkyviksi ja asetettiin toiminnan alustoiksi. Suunnittelustrategia noudattaa prosessit edellä -ajattelua: on tärkeää tunnistaa ensin toimijat ja toiminnan logiikat, niistä syntyvät järjestelmät ja mahdolliset kerrannaisvaikutukset, jonka jälkeen tilallisilla interventioilla, erityisesti suunnittelulla, prosesseja voidaan tukea ja katalysoida (ks. Lehtovuori *ym.* 2016).

Resilienssi uudelleenjärjestäytymisenä tarkoittaa toiminnallista ja tilallista mukautumista uusiin ja ennakoimattomiin kehityskulkuihin, käytäntöihin ja teknologioihin. Maankäytön suunnittelu tai toimijaverkoston hallinnollinen ohjailu ei yksin riitä muutosten toteuttamiseen, vaan siihen tarvitaan myös kansalaislähtöisiä käytäntöjä, asukkaiden ja yritysten aktiivisuutta ja verkostoitumista. On ymmärrettävä millä tavoin fyysinen tila mahdollistaa sosiaalista vuorovaikutusta. Sosiaaliset käytännöt ovat yhdistelmä materiaalisia ja taidollisia elementtejä, sekä kokemuksellisia merkityksiä (Shove *ym.* 2012). Näistä syntyy yhdessä varsin kestävä sidos. Muutos tarkoittaa uusia sidoksia, uusia käytäntöjä, niistä muodostuvia verkostoja ja edelleen rakentuvia laajempia systeemejä. On siten luotava edellytyksiä toimijoiden vuorovaikutukselle sekä ymmärrettävä maankäytön ja tilan rooli tällaisissa kumuloituvissa prosesseissa. Tilallinen ja toiminnallinen monimuotoisuus ja sekoittuneisuus sallivat toimijoiden välisen vuorovaikutuksen, josta voi syntyä uusia yllättäviä yhteyksiä, synergioita ja innovaatioita.

Ruokaprovinssi-tapaus edustaa kansalaislähtöistä toimintakulttuuria. Kaupunkilaisten omaehtoinen toiminta, joka tulkitsee uudelleen totuttuja käytäntöjä ja joka laajenee verkostoiksi, voidaan nähdä strategisena uudistumisen voimavarana. Tavoitteena on, että toimijat luovat lisäarvoa ei vain sekoittuneilla käytöillä, vaan kuten tässä, myös sekoittamalla ”koodeja” ja ”moodeja” eli totuttuja toiminta- ja tuotantotapoja. Esimerkiksi uusissa urbaaneissa toimintamalleissa kulutuksen ja tuotannon rajat sekoittuvat, ja kaupunkilainen voi toimia energian- tai ruoantuottajana. Epätavanomaisilla toimintojen kytkennöillä, kuten liittämällä maaseudun perinteistä toiminnallisuutta urbaaneihin tekijöihin, lisätään myös ekosysteemipalveluja kaupunkiympäristössä.

Strategiseksi mukautumiseksi voisi kutsua sitä, että erilaiset strategiat ja toiminnot tukevat toisiaan, kehittyvät yhdessä ja muodostavat itseään vahvistavan kehän. Ruokaprovinssin visio, samoin kuin Seinäjoen asemanseudun hybridihanke yhdistää erilaisia strategioita, sekoittaa tiloja ja toimijoita. Toimintatapa ilmentää tilallista resilienssiä tukeutumalla rajat ja mittakaavat ylittäviin yhteyksiin ja monimuotoisuuteen. Etenkin pienemmille yhdyskunnille yhteydet suurempiin keskuksiin ovat elintärkeitä. Suunnittelun avulla voidaan tukea laajempia yhteistyöverkostoja ja synergioita maaseudun ja kaupunkien toimijoiden välillä.

Systeemisessä tulkinnassa systeemin osien ja kokonaisuuden suhde merkitsee. Pienen mittakaavan kehityksestä voi kumuloitua laajemman mittakaavan kehityskulkuja. Suunnittelustrategiana vaiheittain etenevä toteutus nojaa systeemivaikutukseen. Toimijat muuttavat pienin askelin verkostoa, joka vuorostaan muodostaa reunaehdot seuraavalle muutokselle. Esimerkiksi julkinen tila voidaan ottaa haltuun niin sanotun taktisen urbanismin keinoin (Lydon & Garcia 2015; ks. myös Lehtovuori *ym.* 2016) pienimuotoisilla laadullistavilla keinoilla, väliaikaisilla palveluilla ja toiminnoilla. Tila lisää vetovoimaisuuttaan, muutos houkuttelee asukkaita, mikä taas tuo edelleen palveluja ja yrityksiä alueelle. Tämä houkuttelee investointeja entistä laadukkaampaan julkiseen tilaan. Syntyy polkuriippuvuus.

Alavuden strategia noudatti vaiheittaisen etenemisen periaatetta. Epävarmaan tulevaisuuteen mukaudutaan robustisti sitä mukaa, kun se kohdataan. Strategia ei ole riippuvainen mistään kokonaisuunnitelmasta eikä ennalta määrätystä askelmerkeistä. Se joustaa resurssien mukaan.

Keskeistä robustissa suunnitteluotteessa on, että yksityisille toimijoille annetaan mandaatti tuottaa tilaa ja lisäarvoa, mutta kehittämisen puitteet ja laatuavoitteet määritetään julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyönä. Suunnitteluun kuuluu myös kehityksen ja tavoitteiden toteutumisen jatkuva arviointi määrällisillä ja laadullisilla indikaattoreilla.

Urbanismi voimavarana

On helppo ymmärtää, että kaupungit ovat jatkuvassa muutostilassa. Ei tarvitse kuin katsoa ympärilleen, kuinka tuttu kaupunkimaisema saa uutta ilmettä korkeista rakennuksista ja uusista

palveluista. Huomattavasti vaikeampaa on tottua ajatukseen, että kaupungin käsitekin on muutoksen alainen kyseenalaistaen ymmärryksemme kaupungista. Käsitteen päivittäminen on kuitenkin välttämätöntä, sillä kaupunkia rakennetaan ennen kaikkea ajatuksilla.

Suurkaupunkien kasvu sai aikanaan ilmenemismuotoja, joita ei kyetty enää selittämään klassisilla keskuspaikka- ja urbanisaatioteorioilla. Siksi kaupungeja alettiin tarkastella erilaisten verkostojen koosteina. Uusien käsitteiden ja metaforien avulla kyettiin hahmottamaan monimutkaisia tilanteita ja rakenteita, ja löytämään niihin suunnitteluratkaisuja. Mutta voimakkaan kasvun vastareaktion toisaalla tapahtui kaupunkien kutistumista. On kiinnostavaa, että tässäkin ongelmassa ei päästy eteenpäin ennen kuin kaupungin ymmärtämiseen löydettiin uusia käsitteitä. Kaupunkien tulee olla resiliентtejä, jotta ne kykenevät vastaamaan jatkuvaan muutokseen. Uudet ajatukset auttoivat tunnistamaan varsinaisen suunnittelun kohteen. Nan Ellin esittää kirjassaan *Integral Urbanism* (2006), että suunnittelussa kaupunkitiloja tulisi käsitellä toimintojen katalysioijina, eikä niinkään keskittyä fyysiseen lopputilaan. Tarvitsemme välineitä, joilla spontaania muutosta voi hyödyntää.

Tästä huomiosta kumpuavat myös artikkelimme keskeiset oivallukset. Etelä-Pohjanmaan kaupungit tarjoavat luontevan ”living labin” tarkasteluillemme. Vaikka maakunta mielletään sen ulkopuolella ”provinsiksi”, on alueen kaupungeilla urbaaneja tavoitteita. Tosin joskus tarvitaan tutkijoiden apua, että kaupungeissa tullaan tietoisiksi niiden omasta ja omintakeisesta urbanismista. Mutta sitten kun kaupunkimaisuudelle löytyy paikallinen tulkinta, avautuu mahdollisuuksia aivan uudenlaiseen kehittämiseen.

Parhaimmillaan urbanismia voidaan hyödyntää uudistumisen välineenä ja voimavarana. Tämä edellyttää kuitenkin, että käytössä on ajanmukaiset suunnittelumenetelmät. Kaupunkimaisuuden ”avartaminen” kohti pienempää mittakaavaa, maaseutua ja jatkuva muutosta tapahtuu uusia kaupunkilaatua tuottamalla, ei niinkään katuverkkoa ja kerrosaloja kasvattamalla. Tällöin suunnittelun tulee antaa enemmän vapauksia paikallisyhteisöjen ja yritysten omaehtoiselle toiminnalle, mutta vastaavasti sillä on oltava välineitä arvioida näiden toimien vaikutusta laajempaan kokonaisuuteen.

Tällä hetkellä kaupungistumiskehitystämme arvioidaan suhteellisen karkeilla mittareilla. Tarvitsemme herkempiä analyysivälineitä, jotka nostavat rakenteellisten tekijöiden ohella esiin myös subjektiivisempia ja laadullisempia potentiaaleja. Nämä voivat liittyä esimerkiksi koettuun hyvinvointiin tai elinympäristöjen ominaisuuksiin. Kaupungistuminen ei ole yksisuuntainen, vain suurempien keskusten kasvuun keskittyvä ilmiö, vaan monitahoinen prosessi, joka muokkaa maaseutua, sekä pieniä ja keskisuuria kaupungeja yhtä lailla. Avaran urbanismin hengessä kaiken kokoisilla keskuksilla on oikeutuksensa ja mahdollisuus löytää kehittämisen lähtökohdaksi juuri itselleen oikea koko.

Pienten ja keskisuurten seutukaupunkien tai maakuntakeskusten etu on myös kevyemmän organisaation ketteryys. Taantuvan tai hitaan kehityksen alueillakin voidaan hakea uudistumismahdollisuuksia epätavanomaisin keinoin ja tavoitella vetovoimaa erottautumalla rohkeasti suuremmista keskuksista, joissa muutoksen tekeminen on hitaampaa.

Lähteet

- Aalto, A. (1943) *Kokemäenjoenlaakson aluesuunnitelma*. Pori.
- Alanen, A. J. (1970) *Seinäjoen historia I*. Seinäjoen kaupunki.
- Auge, M. (1995) *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. Verso, London.
- Caniggia, G. & Maffei G. L. (1979/2001) *Interpreting basic building – architectural composition and building typology*. Alinea, Firenze.
- Eilola, J. (2010) *Usko, tieto ja tutkimus. Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu yhdistys 1960-2010*. Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu yhdistys, Seinäjoki.
- Ellen MacArthur Foundation (2017a) *Cities in the Circular Economy: An initial Exploration*. <<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/publications/cities-in-the-circular-economy-an-initial-exploration>>16.1.2019.
- Ellen MacArthur Foundation (2017b) *Urban Biocycles*. <<https://www.ellenmacarthurfoundation.org/publications/urban-biocycles>>16.1.2019.
- Ellin, N. (2006) *Integral urbanism*. Taylor & Francis.
- Elävät Kaupunkikeskustat ry (2016) PIKE-kilpailu on avattu. <<http://www.kaupunkikeskustat.fi/2016/03/09/pike-kilpailu-on-avattu/>>18.07.2016.

- Etelä-Pohjanmaan liitto (2018) Etelä-Pohjanmaan väkiluku kunnittain 31.12.2017. <<https://www.epliiitto.fi/vakiluku>>16.1.2019.
- Donovan, J., Larsen, K. & McWhinnie, J.-A. (2011) Food-sensitive planning and urban design. A conceptual framework for achieving a sustainable and healthy food system. David Lock Associates, University of Melbourne and National Heart Foundation of Australia. <https://www.heartfoundation.org.au/images/uploads/main/Programs/Victoria/HF_food_sensitive_planning.pdf>25.07.2016.
- Etelä-Pohjanmaan liitto (2016) Etelä-Pohjanmaan ennakoitun rakennemuutoksen suunnitelma 2016-2018. Julkaisu B:80. <https://www.epliiitto.fi/images/B_80_ERM_Etela_Pohjanmaa_Final.pdf>3.5.2019.
- Folke, C., Carpenter, S.R., Walker, B., Scheffer, M., Chapin, T. & Rockström, J. (2010) Resilience thinking: integrating resilience, adaptability and transformability. *Ecology and Society* 15(4) 20. <<http://www.ecologyandsociety.org/vol15/iss4/art20/>>
- Hasnaoui Amri, N., Etienne, L. & Soulard, C.-T. (2018) The diversity of farmers' practices and relations facing urban demands. A case study in Montpellier (France). 13th European IFSA Symposium, 1-5 July 2018, Chania (Greece). <http://www.ifsa2018.gr/uploads/attachments/93/Theme2_Hasnaoui_Amri.pdf>17.1.2019.
- Healey, P. (2007) *Urban Complexity and Spatial Strategies. Towards a relational planning for our times*. Routledge, London.
- Heikkinen, J. (2016) *Alaruden keskustan kehittämissuunnitelma*. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto, arkkitehtuurin koulutusohjelma.
- Hirvonen, T. (2015) *Seinäjoen ydinkeskustan olennaiset kehitysvaiheet ja sen 1950-70 -lukujen rakennusperinnön arvottamisperiaatteita*. Tampereen teknillinen yliopisto, arkkitehtuurin laitos. <<http://URN.fi/URN:ISBN:978-952-15-3549-9>>8.10.2015.
- Hynynen, A. (2015) Johdanto. Teoksessa Heikkinen, Jonna (toim.) *Alaruden keskustan kehittämissuunnitelma*. Tampereen teknillinen yliopisto, arkkitehtuurin laitos, Seinäjoen kaupunkilaboratorio.
- Hynynen, A. & Kolehmainen, J. (2016) Asemansuodut ja osaamisvetoisen kaupunkikehittämisen kolmas aalto. *Yhdyskuntasuunnittelu* 54(4) 10–32.
- Jokinen, A., Asikainen, E. & Willman, K. (2018) How to grow multifunctionality in food system planning. *Yhdyskuntasuunnittelu* 55(3) 48–63.
- Jämsen, A. & Kojonen, E. (1991) *Alaruden historia II*. Jyväskylä.
- Kolehmainen, J., Irvine, J., Stewart, L., Karacsonyi, Z., Szabó, T., Alarinta, J. & Norberg, A. (2015) Quadruple Helix, Innovation and the Knowledge-Based Development: Lessons from Remote, Rural and Less-Favoured Regions. *Journal of the Knowledge Economy* 7(1) 2016, 23–42.
- Kurikka, H., Alarinta, J., Kolehmainen, J. & Hynynen, A. (2016) *Etelä-Pohjanmaan aluerakenteen tulevaisuuskuvat 2040*. Julkaisunumero B:81, Seinäjoen yliopistokeskus ja Etelä-Pohjanmaan liitto.
- Kyttä, A. & Takalo, T. (1977) *Seinäjoen historia II*. Seinäjoen kaupunki.
- Kärholm, M., Nylund, K. & Prieto de la Fuente, P. (2012) Spatial resilience and urban planning: addressing the interdependence of urban retail areas. *Cities* 36 121–130.
- Knox, P. L. & Mayer, H. (2009) *Small Town Sustainability. Economic, Social, and Environmental Innovation*. Birkhäuser, Basel.
- Lefebvre, H. (1991) *The Production of Space* (Vol. 142). Blackwell, Oxford.
- Lehtovuori, P., Edelman, H., Rintala, J., Jokinen, A., Rantanen, A., Särkilähti, M., & Joensuu, T. (2016) *Hiedanrannan kehittämissisio: Tiivis ja intensiivisesti vibreä Tampere City West*. Tampereen teknillinen yliopisto. Arkkitehtuurin laitos. Julkaisu 10.
- Less is Future (2010) *19 Cities – 19 Themes. International Building Exhibition. Urban Redevelopment Saxony-Anhalt 2010*. Jovis/Saxony-Anhalt Ministry of Regional Development and Transport.
- Lydon, M. & Garcia, A. (2015) A tactical urbanism how-to. In Lydon, M. & A. Garcia (eds.) *Tactical Urbanism*, 171–208. Island Press/Center for Resource Economics, Washington.
- Marshall, S. (2009) *Cities, design and evolution*. Routledge.
- Marston, S. A., Jones, J. P. & Woodward, K. (2005) Human geography without scale. *Transactions of the Institute of British Geographers* 30(4) 416–432.
- MDI (2019) Väestöennuste 2040. Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI. <<http://www.mdi.fi/ennuste2040/>>28.04.2019.
- Mäenpää, P. (2008) Avara urbanismi. Yritys ymmärtää suomalainen kaupunki toisin. Teoksessa Norvasuo, Markku (toim.) *Asuttaisiinko toisin? Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 95. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Mäenpää, P. & Faehnle, M. (2016) Kaupunkiaktivismi voimavarana. *Kvartti* 2016(3) 16–33.
- Neill, W. J.V. (2016) Carry on Shrinking? The Bankruptcy of Urban Policy in Detroit. In Neill, W. J.V. & Schlapp, H. (eds.) *Future Directions for the European Shrinking City*, 11–26. Routledge/Taylor & Francis Group, New York.
- Oswald, F. & Baccini, P. (2003) *Netzstadt. Designing the Urban*. Basel, Boston, Berlin: Birkhäuser.
- Parham, S. (2015) *Food and Urbanism: The Convivial City and a Sustainable Future*. Bloomsbury Publishing, London.
- Parham, S. (2016) Shrinking Cities and Food. Place-making for Sustainable Renewal, Reuse and Retrofit. In Neill, W. J. V. & Schlapp, H. (eds.) *Future Directions for the European Shrinking City*, 95–113. Routledge/Taylor & Francis Group, New York.
- Pavard, B., Dugdale, J., Saoud, N.B.B., Darcy, S. & Salembier, P. (2008) Underlying concepts in robustness and resilience and their use in designing socio-technical systems. In Hollnagel, E., Nemeth, C. P., & Dekker, S. (eds.) *Resilience engineering perspectives: remaining sensitive to the possibility of failure* (Vol. 1), 127–140. Ashgate Publishing, Ltd.

- Rantanen, A. & Joutsiniemi, A. (2016) Muutoksen epistemologia ja resilienssin tilalliset strategiat: Maankäytön ja suunnittelun mukautumis- ja muuntautumiskykyä tarkastelemassa. *Terra* 128(4) 203–213.
- Rauws, W.S. (2015) *Why planning needs complexity: Towards an adaptive approach for guiding urban and peri-urban transformations*. Rijksuniversiteit Groningen.
- Riukulehto, S., Mäki, M. & Harjunpää, N. (2009) *Soihtu ja sateenvarjo: Etelä-Pohjanmaan tutkimusverkosto Epanet 1999-2009*. Etelä-Pohjanmaan korkeakoulu yhdistys.
- de Roo, G. & Silva, E.A. (eds.) (2010) *A planners's encounter with complexity*. Ashgate, Farnham.
- de Roo, G., J. Hillier & Van Wezemael, J. (eds.) (2012) *Complexity and planning. Systems, assemblages and simulations*. Routledge, London.
- Seinäjoen kaupunki (2013) *Seinäjoen kaupunkistrategia 2013-2020*. Seinäjoen kaupunginvaltuusto 26.08.2013.
- Seinäjoen kaupunki (2014) *Asuntopoliittinen ohjelma 2025*. Seinäjoen kaupunginvaltuusto 15.12.2014.
- Shove, E., Pantzar, M. & Watson, M. (2012) *The dynamics of social practices. Everyday life and how it changes*. Sage.
- Sieverts, T. (1997) *Zwischenstadt. Zwischen Ort und Welt, Raum und Zeit, Stadt und Land*. Vieweg, Braunschweig.
- Sieverts, T. (2003) *Cities Without Cities. An interpretation of the Zwischenstadt*. London & New York: Spon Press.
- Tilastokeskus (2018). *Kuntakatsaus 2018 – Suomi-tietoa alueittain*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Vartiainen, P. (1991) Seutuistuminen yhdyskuntasuunnittelun haasteena. *Terra* 103(2) 75–86.
- Waldheim, C. (2006) Landscape as Urbanism. In Waldheim, C. (ed.) *The Landscape Urbanism Reader*. Princeton Architectural Press, New York.
- Wallin, S. (2015) Kaupunkisuunnittelua ja itseorganisoituvaa toimintaa. Kertomus Helsingin Herttoniemen muutoksesta. *Alue ja ympäristö* 44(1) 17–30.
- Wardekker, J.A., de Jong, A., Knoop, J.M. & van der Sluijs, J.P. (2010) Operationalising a resilience approach to adapting an urban delta to uncertain climate changes. *Technological Forecasting & Social Change* 77(6) 987–998.
- Wilkinson, C. (2011) Social-ecological resilience: Insights and issues for planning theory. *Planning Theory* 11(2) 148–169.
- Ylä-Anttila, K. (2010) *Verkosto kaupunkirakenteen analyysin ja suunnittelun välineenä*. Tampereen teknillinen yliopisto, Arkkitehtuurin laitos.